

ovat toistensa kaltaisia, jokainen onneton perhe on onneton omalla tavallaan.” Leo Tolstoin Anna Karenina alkaa tuolla lauseella. Dostojevski ei noin sanoisi.

Juha Perttulan filosofinen teksti puolustaa hyvin paikkaansa artikkelien kokonaisuudessa, mutta se on ristiriitaisella tavalla vaikea. Lukijalla pitäisi olla melko paljon tietoa filosofiasta, ennen kuin artikkelin finessit aukeavat. Toisaalta artikkelin suoma tila ei salli kirjoittajan syventyä laajaan materiaaliinsa kahdesta ihmiskäsityksestä, ja sen vuoksi hän joutuu sanomaan monta syvällistä asiaa yksinkertaistetusti. Lukija hämmentyy.

Martti Lindqvistin artikkeli pahasta, ymmärtämisen rajoista ja auttajan varjosta on kirjoittajansa asiantuntijalaadun mukainen. Lindqvistiä paljon kuulleena ja hänen tekstiensä uskollisena lukijana huomaan hänen tässä artikkelissa toistavan ajatuksiaan hieman uuvuttavasti. Kirjoituksen lopussa hän ottaa esille armon käsitteen, ja siitä olisi

mielelläni lukenut lisää hänen näkemyksiään, varsinkin nyt kun ajat ovat mitkä ovat.

Miten pahasta voi kirjoittaa siten, että ei lisää eikä piilota sitä? Miten kirjoittaa pahasta siten, että sanoma välittyy ilman pateettisuutta, kauhistelevaa moralisointia, myös ilman kaiken hyväksyntää? Riitta Granfelt nostaa tutkija- ja kirjoittajakokemuksistaan kiteytyneen ja aina raikkaan neuvon: on vain kirjoitettava hyvin ja kirkkaasti. Se on mahdollista sen jälkeen, kun on opetellut kuuntelemaan vaikeissa, jopa kauhistuttavissa olosuhteissa eläviä tutkittaviaan – nimenomaan heitä, eikä omia mielikuviaan tai niin sanottua hallitsevaa ajattelua. Kirjoittamisen tasolla se tarkoittaa, että täytyy luopua omista lempi-ilmaisuistaan ja täytyy surmata hellimänsä kielikuvat. Kun antaa tekstissään tilaa tutkittavilleen ja heidän elämänsä teemalle, se on annettava ilman adjektiivipitoisia etu- tai jälkikäitelöselostuksia. Granfelt on kirjoittajana tavoittanut sokeroimatto-

man tyylin, ja siksi hänen tekstinsä ovat sosiaalityön odotetuimpia ja luetuimpia. Tässä artikkelissa hän kertoo kiehtovasti, millä kirjoittamisen periaatteilla ne syntyvät.

Merja Laitinen ja Johanna Hurtig ovat tämän kirjan toimittaessaan ja siihen itse kirjoittaessaan tehneet palveluksen ammattiauttamisen vaikeimpien kysymysten kanssa niin käytännössä kuin tutkimuksessakin uurastaville. Yhdestä vaietusta asiasta on ryhdytty puhumaan ääneen, ja aloitus on hyvä.

PIRKKO-LIISA RAUHALA

MERJA LAITINEN &
JOHANNA HURTIG (TOIM.)
PAHAN KOSKETUS
IHMISYYDEN JA AUTTAMISTYÖN
VARJOJEN JÄLJILLÄ
JYVÄSKYLÄ: PS-KUSTANNUS,
2002
199 s.

HAASTATTELUN TAITO

Taina Ukkosen folkloristiikan alaan kuuluva väitöskirjatutkimus on hyvä käsikirja haastattelumenetelmiä käyttävälle tutkijalle. Vaikka kyseessä ei ole kvalitatiivisten menetelmien opas, on menetelmien analysointi ainakin toisen tieteenalan edustajalle mielenkiintoisinta luetavaa. Varsinkin niiden, jotka ovat aloittamassa haastattelumenetelmiin perustuvaa tutkimusta, kannattaa tutustua Ukkosen tutkimukseen.

Tutkimuksen tarkoituksena on yhtäältä tarkastella muistitietohistorian periaatteiden soveltamista ja toteutumista kahdessa muistitiedon

keruuprojektissa, joissa Ukkonen on ollut osallisena. Toisaalta Ukkonen tutkii telakkatyöläisnaisten ryhmähaastatteluissa tuotetun muistelupuheen ominaispiirteitä kokemuksestomusten ja oman historian tuottamisprosessina. Ensimmäinen tarkasteltavana oleva muistitietoprojekti on vuosina 1987–1989 Turun maakuntamuseossa toteutettu, turkulaisen työväenliikkeen historiahankkeeseen liittynyt muistitiedon tallennustyö, jossa tehtiin 130 haastattelua. Haastatteluissa käsiteltiin työtä sekä osallistumista ammatilliseen ja poliittiseen järjestötoi-

mintaan. Toisessa Ukkosen lähteenä käyttämässä projektissa ”Metallin nainen” tallennettiin metallityöläisnaisten ja metallimiesten vaimojen arkea yhteensä 15 haastattelussa. Edellisten lisäksi metallinaiset muistelivat viidessä Ukkosen johtamassa ryhmähaastattelussa työtään ja työyhteisöjään sekä metallityöläisnaisten ammattiyhdistystoimintaa. Haastatteluaineiston tutkimuksellista ominaispiirrettä kuvaa hyvin se, että Ukkonen mainitsee viimeksi mainitut 20 haastattelua lähdearvoltaan suuremmaksi kuin ensiksi mainitut 130 haastattelua. Muis-

titietoaaineistossa määrä ei koskaan korvaa laatua, ja yksi syvähaastattelu voi tutkimuksen kannalta olla antoisampi kuin sata hätäisesti tehtyä haastattelua.

Laaja 130 turkulaisen haastatteluaaineisto toimi eräänlaisena esitutkimuksena ”Metallin nainen”-hankkeelle. Ukkosella oli tämän aineiston perusteella hyvä esiymmärrys turkulaisen työläisnaisen arjen reunaehdoista, ja siltä pohjalta hän lähti tavoittelemaan metallialalla työskentelevien naisten ja metallialalla työskentelevien miesten puolisoiden arkea. Avuksi hän laati väljän teemarungon, jossa naisten elämänkulkua kartoitettiin. Tutkimuksen kohteena olevaan arkielämään kuuluivat tutkimuksen tässä vaiheessa työ ja työyhteisö, toimeentulo, asuminen, kotityöt (kirjassa on tosin tässä kotiyöt, mutta kyseessä lienee painovirhe!), lastenhoito, vapaa-ajan harrastukset sekä osallistuminen ammattiyhdistystoimintaan. Ukkosella ei ollut selkeästi rajattua tutkimusongelmaa, kysymyksiä, joihin hän etsisi vastauksia, vaan hänen tavoitteenaan oli tallentaa tiettyyn aihepiiriin liittyvää muistelua ja vasta myöhemmin pohtia sitä, minkälaisen tutkimuksen tai historianiikin aineistosta voisi tehdä.

Turun maakuntamuseon muistitiedon keruuhankkeessa haastatteluilla haluttiin dokumentoida turkulaisten arkea. Se, että tutkimusmenetelmäksi valittiin haastattelu, johtuu siitä, että arkistolähteillä arkea on vaikea tavoittaa. Arjen käsitettä on määritelty monin tavoin, ja tätä keskustelua Ukkonen referoi onnistuneesti. Ukkonen itse mieltää arkielämän ensisijaisesti rutiiniksi ja jokapäiväiseksi elämäksi – kriisiaikojen ja poikkeuksellisten tapahtumien vastakohdaksi. Käsitteen määrittelyä olisi voinut vähän tarkentaa. Sunnuntait ja loma-ajat ovat varmastikin arkea, mutta miten on esimerkiksi häiden, 50-vuotispäi-

vien tai lakkojen laita? Arjen tavoittaminen haastatteluillakaan ei Ukkosen mukaan ollut helppoa. Haastatteluissa naiset tuntuvat muistelleen elämäänsä kaunistellen ja liian pintapuolisesti. Talteen saatiin lähinnä haastateltavien arjen ulkoisiin olosuhteisiin liittyvää tietoa, siis työn ja työympäristön eri piirteitä kuvaavaa aineistoa. Metallimiesten vaimot kertoivat arjestaan lähinnä esittämällä lyhyitä ja tiiviitä yleistyksiä: ”lähdin aamulla kuudelta töihin ja tulin illalla viideltä kaupakassieni kanssa kotiin” tai ”syötiin perunoita ja kastiketta ja kun oli tilipäivä ostettiin ketsuppia lisäksi”. Mutta sellaistaahan elämä on, rutiiniksi muodostuvia pieniä tapahtumia, arkista aherrusta. Arkielämän tapahtumia on vaikea muistaa, ja ne ovat myös usein liian yksityisluonteisia taitavallekin haastattelijalle kerrottavaksi. Tutkimukselliset helmet löytyvät sivulauseista.

Metodologisen kirjallisuuden perusteella haastattelijan ja haastateltavan välisen vuorovaikutuksen onnistuminen riippuu haastateltavaa enemmän haastattelijasta. Paul Thompson opettaa, että hyvän haastattelijan tulee olla aidosti kiinnostunut ihmisistä, hänellä pitää olla kykyä eläytyä heidän kokemuksiinsa ja ymmärtää erilaisia näkökantoja. Ennen kaikkea hänellä tulee olla kyky kuunnella. Hyväksi haastattelijaksi oppii harjoittelemalla. Olennaista on se, että haastattelija löytää itselleen sopivan ja samalla tuloksia tuottavan tavan työskennellä. Se, minkälaista aineistoa haastattelemlalla saadaan, riippuu paljon haastateltavan persoonallisuudesta. Ukkosen esille tuoma väite haastattelujen terapeuttisuudesta on mielenkiintoinen. Tämän tunnistavat kaikki muistitietoa keränneet. Usein haastateltava muistelee elettyä elämäänsä ensimmäisen kerran vieraalle ihmiselle. Haastattelutapahtuma auttaa Ukkosen mukaan käsittele-

mään erilaisia kriisikokemuksia, vahvistamaan muistelijoiden yksilöllistä ja yhteisöllistä identiteettiä ja edesauttamaan ihmisten vuorovaikutusta ja ymmärrystä. Ukkonen olisi voinut tässä yhteydessä korostaa myös haastattelijan vastuuta. Haastattelussa voi joutua yllättäviinkin tilanteisiin ihmisten muistellessa traumaattisia tilanteita. Haastattelija saattaa itsekin kokea haastattelun terapeuttisena, ja tällaiset tilanteet on pystyttävä hoitamaan ammattitaidolla. Samassa haastattelussa saatetaan puhua mansikan säilömisestä ja oman lapsen kuolemasta.

Ukkosen väitöskirjaa voi lukea myös prosessikuvausena siitä, miten hän kehittyi haastattelijana. Väillä haastattelujen yksityiskohtainen kuvailu on piinallisen tarkkaa, ja osan sentyyppisestä aineistosta olisi voinut esittää liitteessä. Vaikka lukijaa paikoitellen häiritsee Ukkosen valitus siitä, miten hän epäonnistui haastatteluissaan, prosessikuvaus opettaa haastattelijan arkea ulkopuolisellekin. Jotakin jää kuitenkin kaipaamaan, nimittäin edes pientä kuvausta metallinaisen tai metallimiehen puolison arjesta. Se, minkälaisia tuloksia – jos tulos ei ole yksinomaan se, miten menneisyyttä rekonstruoidaan haastatteluissa – 150 haastattelulla saatiin, ei tule lukijan tietoon.

HANNA SNELLMAN

TAINA UKKONEN
MENNEISYYDEN TULKINTA
KERTOMALLA
MUISTELUPUHE OMAN
HISTORIAN JA KOKEMUS-
KERTOMUSTEN TUOTTAMIS-
PROSESSINA
HELSINKI: SUOMALAISEN
KIRJALLISUUDEN SEURA, 2000